

طبقه بندی سفال های محوطه اورارتویی قلعه بسطام آذربایجان غربی

مرضیه عباس زاده

دانشجوی دکتری گروه باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، تهران، ایران

بیتا سودایی (نویسنده مسئول)

دانشیار گروه باستان شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین پیشوا، تهران، ایران

bsodaei@gmail.com

روح الله یوسفی زشک

استادیار گروه باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی ورامین، تهران، ایران

(تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۱۰/۲۰ تاریخ پذیرش ۱۴۰۰/۱۲/۲۰)

چکیده

یافته های سفالی در کاوشهای باستان شناسی یکی از مهمترین داده های برای شناسایی دوره های فرهنگی محوطه های پیش از تاریخ جهت ارائه گاهنگاری نسبی این محوطه ها است. مطالعاتی که بر روی نقوش و فرم گونه های مختلف سفالی انجام می شود، می تواند چشم انداز دوره های فرهنگی را در مناطق مختلف مورد بررسی قرار دهد. کاوش های باستان شناختی قلعه اورارتویی بسطام در سال ۱۳۹۷ با همکاری دانشگاه ایسنبورگ به منظور تعیین حریم محوطه انجام شد که یافته های مهمی در این کاوش ها بدست آمد. از آنجایی که یکی از اهداف پژوهش های باستان شناختی مطالعه تغییرات فرهنگی است و یافته های باستان شناسی نشان می دهد که تغییرات فرهنگی در مواد باستان شناختی از جمله سفال قابل بررسی است. از اینرو مقاله حاضر برای شناسایی بهتر از قلعه بسطام و مستند نگاری مواد فرهنگی بدست آمده از این کاوش به طبقه بندی و گونه شناسی سفال های به دست آمده در این محوطه پرداخته است. نتایج نشان می دهد سفال های اورارتویی محوطه قلعه بسطام در طیفی از رنگ های قهوه ای، نخودی، خاکستری، صورتی و قرمز رنگ قرار دارند در این بین سفال های قرمز براق و قهوه ای رنگ به عنوان یکی از مشخصه های دوره اورارتو در تعداد زیادی از گمانه های کاوش شده بدست آمده که مقایسه سفال های محوطه های همزمان آنها در شمال غرب ایران و شرق ترکیه (قلعه آیانیس و یونجا تپه)، ارمنستان (کارمیربلور) نشان از همگونی فرهنگی میان این مناطق است.

واژگان کلیدی: قلعه بسطام، اورارتو، سفال، قرمز براق.

مقدمه

استان آذربایجان غربی به دلیل شرایط جغرافیایی و آب و هوای مساعد به همراه وجود منابع آب کافی در دوره های مختلف تاریخی شاهد حضور اقوام و دولت های مختلف بوده است. اوراتوها یکی از حکومت های مقتدر نیمه اول هزاره اول قبل از میلاد بودند که همزمان با ماناها و امپراطوری آشور در تعدلات سیاسی و موازنه قدرت در شمال غرب ایران و شمال بین النهرین نقش اساسی ایفا می کردند. در این زمان اوراتوها بر بخش هایی از حوضه دریاچه ارومیه سیطره یافتند که حضور آنها در این منطقه در بقایای معماری بدست آمده در برخی از محوطه های شمال غرب از جمله قلعه بسطام بدست آمده است. با توجه به اهمیت حضور اوراتوها در این منطقه انجام مطالعات مربوط به تعیین عرصه و پیشنهاد حریم محوطه از اهمیت بالایی برخوردار است. از اینرو در سال ۱۳۹۷ با اخذ مجوز از پژوهشگاه میراث فرهنگی این مطالعات انجام شد. در گمانه های کاوش شده علاوه بر بقایای معماری یافته های سفالی متعددی نیز در میان لایه های استقرار گمانه ها بدست آمدند که بر اساس گاهنگاری نسبی صورت گرفته در محدوده زمانی بین مفرغ قدیم تا قرون میانی اسلامی را شامل می شوند. از آنجایی که سفال به عنوان یکی از کهن ترین مصنوعات ساخته ی دست بشر در مطالعه ارتباطات فرهنگی، گاهنگاری و لایه نگاری مناطق باستانی اهمیت بسزایی دارند در این پژوهش به معرفی و طبقه بندی

سفال های اورارتویی بدست آمده از محوطه اورارتویی قلعه بسطام پرداخته شده است.

روش پژوهش

این پژوهش به مطالعه مواد فرهنگی بر اساس مطالعات کتابخانه ای پرداخته است. بدین ترتیب در این بخش از میان ۱۵۰ قطعه سفال شاخص از گمانه های کاوش شده تعداد ۶۵ قطعه سفال به منظور مطالعه و انجام این پژوهش انتخاب شدند و بر مبنای خصوصیات فنی، تزئینات و شکل آنها مورد مطالعه، طبقه بندی و گونه شناسی قرار گرفتند.

پیشینه تحقیق

قلعه بسطام برای اولین بار در بررسی های انجام شده توسط ولفرام کلایس، معمار و باستان شناس آلمانی در منطقه شمال غرب ایران شناسایی و معرفی شده است. کاوش باستان شناسی در این محوطه توسط کلایس به مدت ده فصل بین سالهای ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۷ ه.ش به انجام رسید (خطیب شهیدی، ۱۳۸۳). کاوش های دامنه دار و وسیع کلایس در قلعه بسطام منجر به شناسایی بخش های مختلف قلعه و پی بردن به اهمیت تاریخی این مجموعه تاریخی در منطقه شده است. در سال ۱۳۷۷ ه.ش حمید خطیب شهیدی اقدام به بازدید مجدد از این محل جهت از سرگیری کاوش های باستان شناسی نمود. این کاوش ها در سال ۱۳۷۸ ه.ش شروع و در سال بعد از آن نیز ادامه پیدا کرد. کاوش های هیات ایرانی در محدوده محله

های مختلف (طبق بررسی های کلایس : بالا قلعه، میان قلعه و پایین قلعه و محله مسکونی، ساختمان شرقی، دروازه شمالی و مجموعه ساختمانی در اطراف آن، تاسیسات پشت قلعه، کلیساها و کانال آبرسانی) تشکیل شده است. (تصویر ۱) بر اساس کتیبه های به دست آمده با خط میخی قلعه بسطام به دست روسای دوم بنا شده است. این قلعه بزرگترین مرکز نظامی، سیاسی و اقتصادی اورارتوها در این منطقه بود که از طریق آن بر راه های بازرگانی شمال غرب و همچنین عبور سپاهیان نظارت می کردند (کلایس، ۱۳۹۸، ۴).

با تاسیس دولت اورارتو در آناتولی شرقی در قرن ۹ ق.م و پس از آن تغییراتی در ساخت بناهای ساختمانی و تکنیک های ساخت سفال مشاهده می شود. (تصویر ۲) با گسترش دولت اورارتو در بخش هایی از شمال غرب ایران چنین تغییراتی وارد استقرارهای تاریخی منطقه شدند. مطالعات باستان شناسی در محوطه تاریخی قلعه بسطام به عنوان یکی از مهمترین سایت های اورارتویی شمال غرب ایران نشان دهنده وجود بقایای معماری و یافته های سفالی در محل است. از میان ۱۵۰ قطعه سفال شاخص بدست آمده از گمانه های کاوش شده تعداد ۶۵ قطعه سفال به منظور مطالعه و انجام این پژوهش انتخاب شدند که در ادامه به معرفی آنان می پردازیم.

طبقه بندی سفال ها

مسکونی (اطراف دروازه شمالی و بخش های شرقی محله مسکونی) و در بخش پایین قلعه متمرکز شده بود (بهبودی، ۱۳۸۰، ۳۲). کاوش های انجام شده توسط باستان شناسان آلمانی و ایرانی منجر به آشکار سازی بخش های مختلف قلعه بسطام گردیده است (خطیب شهیدی، ۱۳۵۰). در سال ۱۳۹۶ ه.ش با امضاء تفاهم نامه ای که میان دانشگاه اینسبورگ اتریش و پژوهشکده باستان شناسی منعقد شد، کار مطالعات باستان شناسی قلعه بسطام با استفاده از روش مغناطیس سنجی و بررسی میدانی قلعه بسطام آغاز گردید. نتایج بدست آمده از عملیات مغناطیس سنجی در قلعه بسطام نشان می دهد که در اکثر فیله های کار شده فضاها و ساختارهای معماری قابل مشاهده هستند. تنها موارد استثناء، فیله های واقع در جهت شمالی بخش مسکونی قلعه هستند که در این فیله ها ساختارهای معماری دیده نمی شوند (شیرزاده و درویش زاده، ۱۳۹۵، شیرزاده، ۱۳۹۷). در گمانه های کاوش در سرتاسر محوطه قلعه بسطام آثار سفالی بدست آمد که در این پژوهش به معرفی سفال های بدست آمده پرداخته می شود.

معرفی محوطه اورارتویی قلعه بسطام

مجموعه قلعه اورارتویی بسطام در ۹ کیلومتری غرب شهرستان چایپاره (قره ضیالالدین) مهمترین و بزرگترین قلعه بر جای مانده از این قوم در شمال غرب ایران است. این قلعه با ۸۰ هکتار مساحت بر بالای یک صخره طبیعی بلند واقع شده و از بخش

دسته از سفال ها عبارت ازخمیره قرمز یا قهوه ای با ماده چسباننده شن نرم و در مواردی با لعاب گلی قرمز رنگ و پخت در درجه حرارت مناسب است. فرم ظروف شامل کاسه ها، بشقاب ها و کوزه ها است که در قلعه بسطام نمونه های از این گونه سفالینه ها در فرم کاسه های دهانه گشاد و بشقاب های کوچک نیز شناسایی شده اند. مشخصه کلی سفال ها شامل خمیره قرمز، قهوه ای و در مواردی خاکستری روشن با ماده چسباننده شن نرم و استفاده از خاک رس با درجه تخلخل متوسط می باشند (تصویر ۳) (جدول ۱)

سفال های قهوه ای رنگ

مجموعه سفال های قهوه ای رنگ یکی از فراوان ترین نمونه سفال های شناسایی شده در قلعه بسطام است. رنگ خمیره این دسته از سفال ها در طیف رنگی قهوه ای و قهوه ای متمایل به خاکستری با ماده چسباننده شن ریزه و ماسه بادی هستند. کیفیت ساخت ظروف سفالی مناسب بوده و از خاک رس با کیفیت متوسط برای ساخت آنها استفاده شده است. کاسه ها، بشقاب ها، کوزه ها و خمره های ذخیره بزرگ از جمله فرم های اصلی ظروف سفالی بدست آمده از کاوش های قلعه بسطام می باشند (تصویر ۴)، (جدول شماره ۲).

انجام کاوش ها و پژوهش های میدانی به منظور مطالعه ساختار حیات بشری در ادوا تاریخی همواره با توجه به دست افزارها و ساخته های بشری همراه بوده است. از این جهت مستند نگاری و شناخت گونه های این داده ها یکی از اصول فنی مطالعات باستان شناسی است (کامبخش فرد، ۱۳۹۰). فراوانی و تنوع سفال در محوطه های باستانی این امکان را برای باستان شناسان ایجاد می کند تا از بهترین مدرک فرهنگی در شناخت اقوام و جوامع بهره ببرند. بدین ترتیب در این کاوش محوطه بسطام از ابتدا سفال ها گزارش نویسی شد و اطلاعات آن در فرم های مربوط وارد گردید و سپس طراحی و ترسیم فنی، گونه شناسی و در نهایت طبقه بندی گردید. اساس گونه شناسی بر نه متغیر استوار است که عبارت از نوع قطعه، نوع ساخت، خمیره، مواد چسباننده، کیفیت ساخت، پوشش سفال، تزئینات، نوع پخت و لعاب است.

گونه شناسی سفال های اورارتویی

سفال قرمز براق

یکی از ویژگی های شاخص سفال دوره اورارتو استفاده از رنگ قرمز براق برای ساخت ظروف سفالی است. این نوع ظروف سفالی که از آن به عنوان ظروف قصر یا ظروف بیانلی نیز یاد شده (Erdem and Konyar, 2011, 268)، در قلعه ها و استقرارهای مهم اورارتویی نظیر قلعه آیانیس و یونجاتپه و کارمیربلور شناسایی شده اند. ویژگی این

سفال های زرد یا صورتی رنگ

از دیگر ظروف سفالی که از کمیت بالایی در میان گونه های سفالی محوطه های اورارتویی بویژه قلعه بسطام برخوردار می باشد، ظروف سفالی زرد رنگ یا صورتی رنگ می باشد. این دسته از ظروف سفالی در درجه حرارت مناسب پخته شده اند و دارای ماده چسباننده شن ریزه هستند. کاسه های کوچک و خمیره های ذخیره بزرگ در این دسته از فرم های سفالی قرار می گیرند (تصویر ۵)، (جدول ۳).

سفال های نخودی رنگ

ظروف با لعاب گلی نخودی رنگ نمونه دیگری از سفال های مطالعه شده در قلعه بسطام هستند که دارای ویژگی هایی از جمله؛ استفاده از خاک رس مناسب و متوسط برای ساخت سفال، ماده چسباننده شن ریزه و خمیره صورتی یا قهوه ای متمایل به صورتی با لعاب گلی نخودی رنگ می باشند. کوزه های به بیرون برگشته و کاسه ها از جمله ظروف سفالی این گروه هستند (تصویر ۶)، (جدول ۴)

تحلیل داده ها

بر اساس گمانه زنی انجام شده در محدوده قلعه بسطام، شواهد متعددی از یافته های فرهنگی نظیر بقایای معماری و قطعات سفال مربوط به دوره اورارتو شناسایی شده است. یکی از ویژگی های سفالی دوره اورارتو استفاده از سفال موسوم به قرمز براق است. این نوع سنت سفالی در قلعه ها، قبرستان

ها و محوطه های متعلق به فرهنگ اورارتو بدست آمده است. در قلعه بسطام سفال قرمز براق بصورت محدود در گمانه های واقع در محدوده بخش موسوم به محله مسکونی (تصویر ۷، شماره ۹) که قابل مقایسه است با (Kroll, 1976, Abb3, N5) و جهت شرقی بخش پایین قلعه (تصویر ۸، شماره های ۲۸ و ۲۹) که نمونه مشابه آن با (Kroll, 1976, Abb1, N3) قابل مقایسه است، شناسایی شده است. سفال های قهوه ای با طیف های رنگی متفاوت از دیگر ویژگی های سفالی محوطه بسطام است. این نوع از سفال ها در اکثر گمانه های کاوش شده قلعه بسطام شناسایی شده اند که این مساله نشان دهنده عمومیت سفال های قهوه ای رنگ در بسطام است. این نوع از سفال ها در اکثر محوطه های اورارتویی شمال غرب ایران (موارد قابل مقایسه؛ تصویر ۷ شماره ۱۸ در قلعه بسطام قابل مقایسه با Kroll 1976, Abb5, N23، تصویر ۷ شماره ۱۹ در قلعه بسطام با نمونه مشابه در Kroll 1976, Abb28, N12، تصویر ۷، شماره ۲۱ در قلعه بسطام قابل مقایسه با (Kroll 1976, Abb 1, N4) و همچنین محوطه های خارج از ایران؛ تصویر ۸، شماره ۳۷ در قلعه بسطام قابل مقایسه با نمونه قلعه آیانیس (Erdem 2013, PL9, Nj) و تصویر ۸، شماره ۴ در قلعه بسطام با نمونه یونجا تپه در ترکیه) Koroglu, 2008, Fig:7, N1 و نمونه کارمیربلور در ارمنستان (Avetisain 2008, Fig:15, N3) شناسایی شده است. از دیگر ظروف سفالی بدست

Erdem 2013, PL. 6, Na و تصویر ۸، شماره ۳۹ مشابه با نمونه Erdem 2013, PL.4, Ng) و تصویر ۷، شماره ۱۷ در قلعه بسطام با نمونه قلعه کارمیربلور (Avetisian, 2008, Fig: 58.N9) قابل مقایسه می باشند. در مجموع، بررسی و مقایسه قطعات سفال قلعه بسطام با محوطه های همزمان آنها در شمال غرب ایران و برخی محوطه های خارج از کشور نشان دهنده همگونی فرهنگی و تشابهات مختلف از حیث فرم، رنگ خمیره و شیوه تزئین ظروف سفالی می باشد. البته تفاوت هایی نیز میان قطعات سفال از جنبه کیفیت ساخت ظروف سفالی و شاموت آنها می باشد که احتمال می رود به دلیل شرایط حاکم زیست محیطی منطقه مورد مطالعه باشد.

منابع

-بهبودی، نغمه، ۱۳۸۰، کاربرد سیستم های اطلاعات جغرافیایی در تحلیل شهرهای باستانی. پژوهش موردی: دژ شهر اورارتویی بسطام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس تهران، منتشر نشده

-خطیب شهیدی، حمید، ۱۳۵۰، تمدن اورارتو در آذربایجان ایران، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شماره ۱۰، سال سوم

-خطیب شهیدی، حمید، ۱۳۸۳، تمدن اورارتو، تهران، پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور

-شیرزاده، غلام و علی درویش زاده، ۱۳۹۵، گزارش مطالعات ژئومغناطیس قلعه بسطام و محوطه چورس، شهرستان چابپاره، آرشیو پژوهشکده باستان شناسی کشور، منتشر نشده

آمده در محوطه بسطام، ظروف سفالی زرد یا صورتی رنگ می باشند که از کمیت قابل توجهی در میان سفال های بسطام برخوردار هستند. این دسته از سفال ها یا شاموت ماسه بادی و شن ریزه، چرخ ساز بوده و در درجه حرارت مناسب پخته شده اند. مقایسه نمونه سفال ها نشان دهنده وجود تشابهات متعدد میان این دسته از سفال ها با نمونه موجود در محوطه های اورارتویی شمال غرب ایران (تصویر ۷، شماره ۳ در قلعه بسطام با نمونه Kroll 1976, Abb 17, N12، تصویر ۸، شماره ۱۶ در قلعه بسطام با نمونه Kroll 1976, Abb4, N1، تصویر ۷، شماره ۲۰ در قلعه بسطام با نمونه Kroll 1976, Abb 38, N2) و نمونه قلعه کارمیربلور (Avetisian, 2008, Fig:49.N9) قابل مقایسه است. در محوطه های اورارتویی خارج از ایران در قلعه آیانیس نیز نمونه هایی شناسایی شده است (تصویر ۸، شماره ۴۵ در بسطام با نمونه Erdem 2013, PL10, Nc) قابل مقایسه است. از نمونه های دیگر سفال اورارتویی در محوطه بسطام، ظروف نخودی رنگ با شاموت شن ریزه و خمیره صورتی یا قهوه ای متمایل به صورتی رنگ می باشند. سفال های نخودی رنگ علاوه بر نمونه های مشابه در محوطه اورارتویی شمال غرب) تصویر ۸، شماره ۳۰ قابل مقایسه با نمونه Kroll 1976, Abb 3, N7 و تصویر ۸، شماره ۳۲ با نمونه Kroll 1976, Abb 3, N18) دارای همانندی هایی با محوطه های خارج از ایران از جمله قلعه آیانیس ترکیه (تصویر ۸، شماره ۲۶ قابل مقایسه با نمونه

-شیرزاده، غلام، ۱۳۹۷، گزارش گمانه زنی به منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم قلعه بسطام، آرشیو پژوهشکده

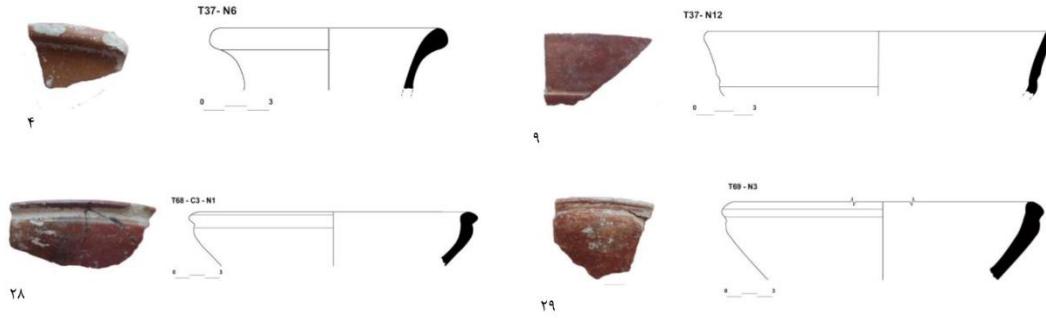
-کامبخش فرد، سیف الله، ۱۳۹۰، سفال و سفالگری در ایران: از ابتدای نوسنگی تا دوران معاصر، ققنوس -کلایس، ولفرام، ۱۳۹۸، بسطام (کاوش ها در استحکامات اورارتویی)، جلد اول، ترجمه فرامرز نجد سمیعی، تهران، انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی -کلایس، ولفرام، ۱۳۹۸، بسطام (کاوش ها در استحکامات اورارتویی)، جلد دوم، ترجمه فرامرز نجد سمیعی، تهران، انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی

-Avetisian, Haik, 2008, Urartian ceramics from the Ararat valley as a cultural phenomenon (A tentative representation), Iran and Caucasus, Vol.3, PP 293-314.

-Erdem. Aylin and Erkan Konyar, 2011, Urartian Pottery, 1st Printing: Istanbul-

-Erdem. Aylin, 2013, Potters Marks in Urartu on the basis of new evidence from ayanis fortress, Iranica Antiqua, Vol. XIII

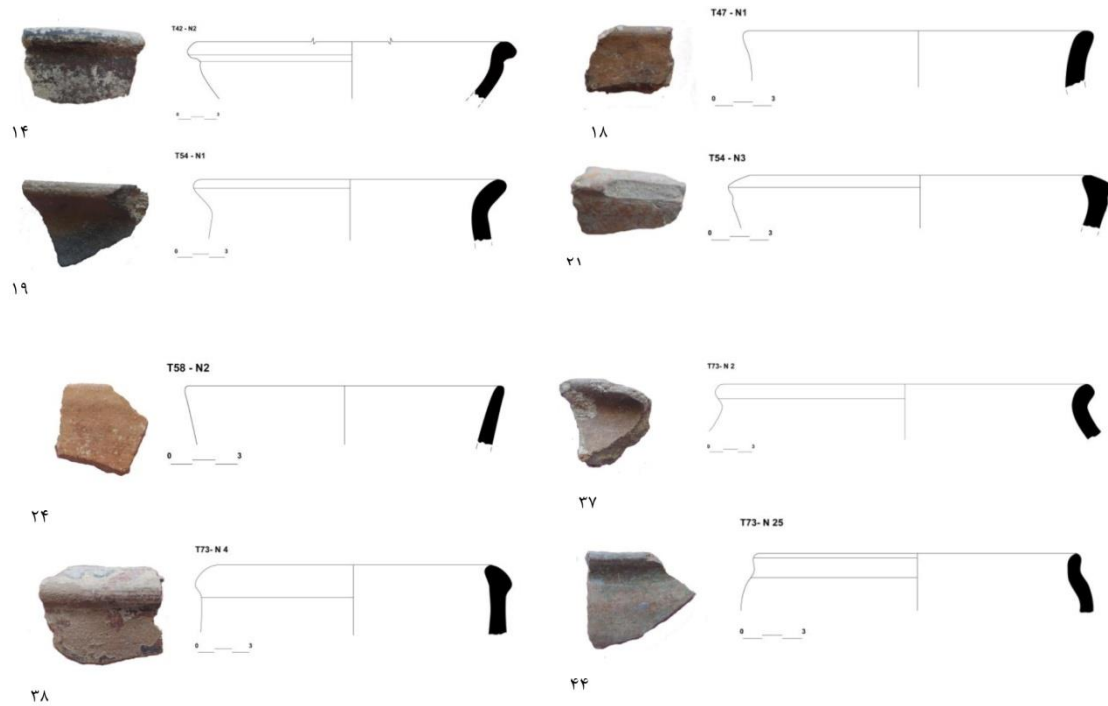
-Kroll, Stephan, 1976, Keramik Urartaischer festungen in iran, Verlag von dietrich reamer in berlin

تصویر ۳- سفال های قرمز براق منطقه اورارتویی بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۱: ویژگی فنی سفال های قرمز براق، نگارندگان، ۱۳۹۹

شماره	نوع قطعه	رنگ خمیره	نوع ساخت	آمیزه	پوشش داخلی	پوشش خارجی	نوع پوشش یا لعاب	یخت	نوع تزئین	توضیحات
۴	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	ماسه بادی	قرمز مایل به قهوه ای	قرمز مایل به قهوه ای	گلی	کافی	صیقلی	Erdem 2013, PL.6.N F, P.212
۹	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	ماسه بادی	قرمز تیره	قرمز تیره	گلی	کافی	صیقلی	Kroll 1976, Abb.3, N 5 , P. 26
۲۸	لبه	قهوه ای تیره	چرخ ساز	ماسه بادی	قرمز	قرمز	گلی	کافی	صیقلی	
۲۹	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قرمز	قرمز	گلی	کافی	--	Kroll 1976 , Abb, .1, N.3, P 21

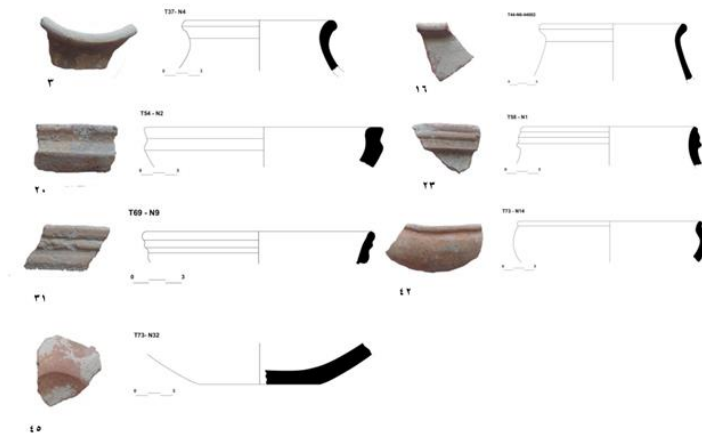

تصویر ۴- طرح سفال های قهوه ای رنگ قلعه بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۲- مشخصات فنی سفال های قهوه ای رنگ قلعه اورارتوی بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

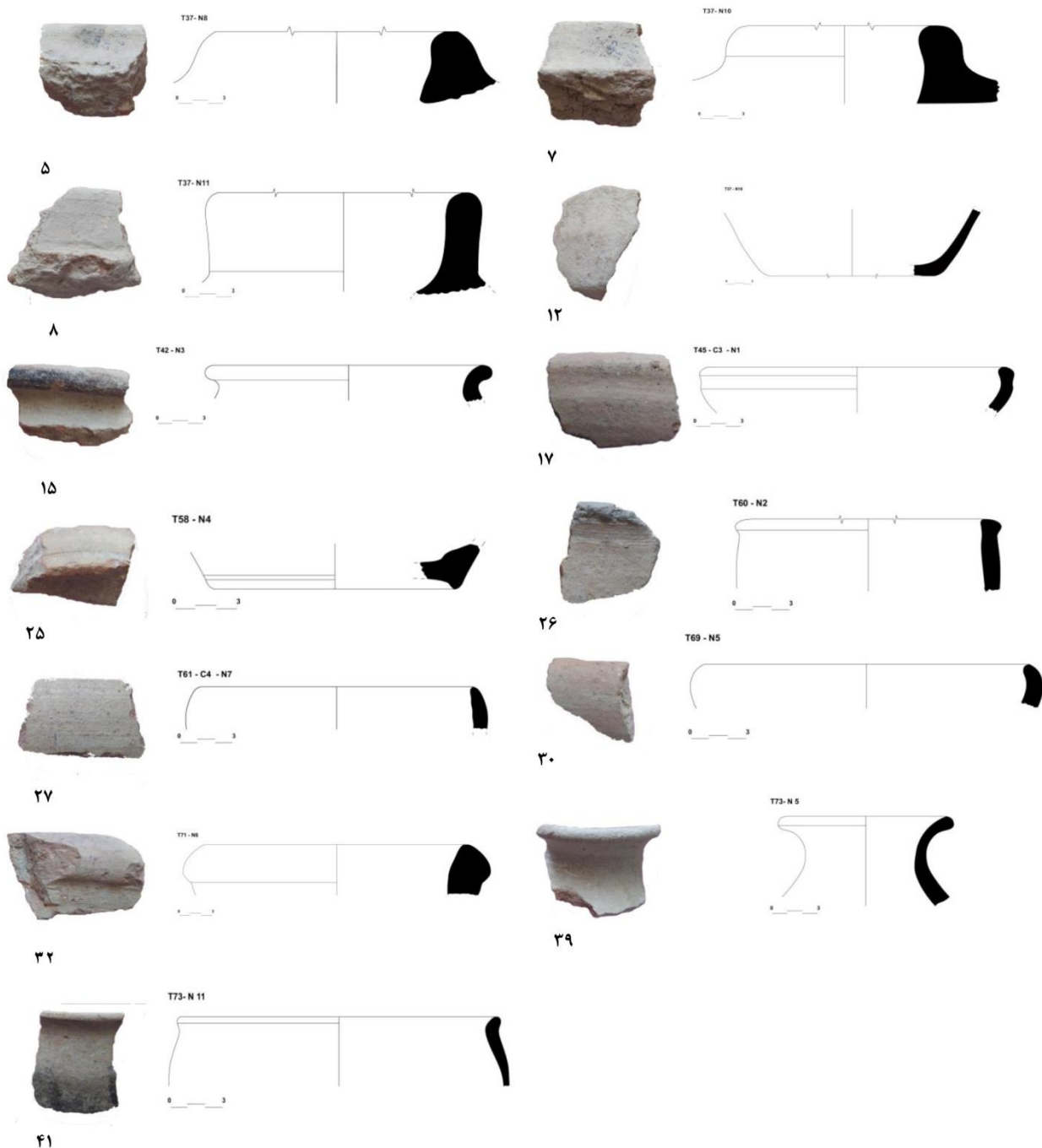
شماره	نوع قطعه	رنگ خمیره	نوع ساخت	آمیزه	پوشش داخلی	پوشش خارجی یا لعاب	نوع پوشش	پخت	نوع تزئین	توضیحات
۱۴	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای تیره	قهوه ای تیره	گلی	کافی	--	کلایس، ۱۳۹۸، ج ۱، شکل ۷، ص ۲۵۵
۱۸	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی	صیقلی	Kroll 1976, Abb.5, N 23, P 31
۱۹	لبه	خاکستری	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی		Kroll 1976, Abb.28, N 12, P 74
۲۱	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای روشن	قهوه ای روشن	گلی	کافی	صیقلی	Kroll 1976, Abb.1, N4, P 21
۲۴	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb.3, N.13, p26
۲۷	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb.4, N,4, P 27 Erdem 2013, PL,9, N.j, P 215
۲۸	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb.1, N, P 21 کلایس ۱۳۹۸، ج ۱، ش ۱۲، ص ۲۵۵
۴۴	لبه	قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	قهوه ای	قهوه ای	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb.23, N.7, p 66

تصویر ۵- طرح سفال های زرد یا صورتی رنگ، نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۳- ویژگی فنی سفال های صورتی و زرد رنگ قلعه اورارتوی بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

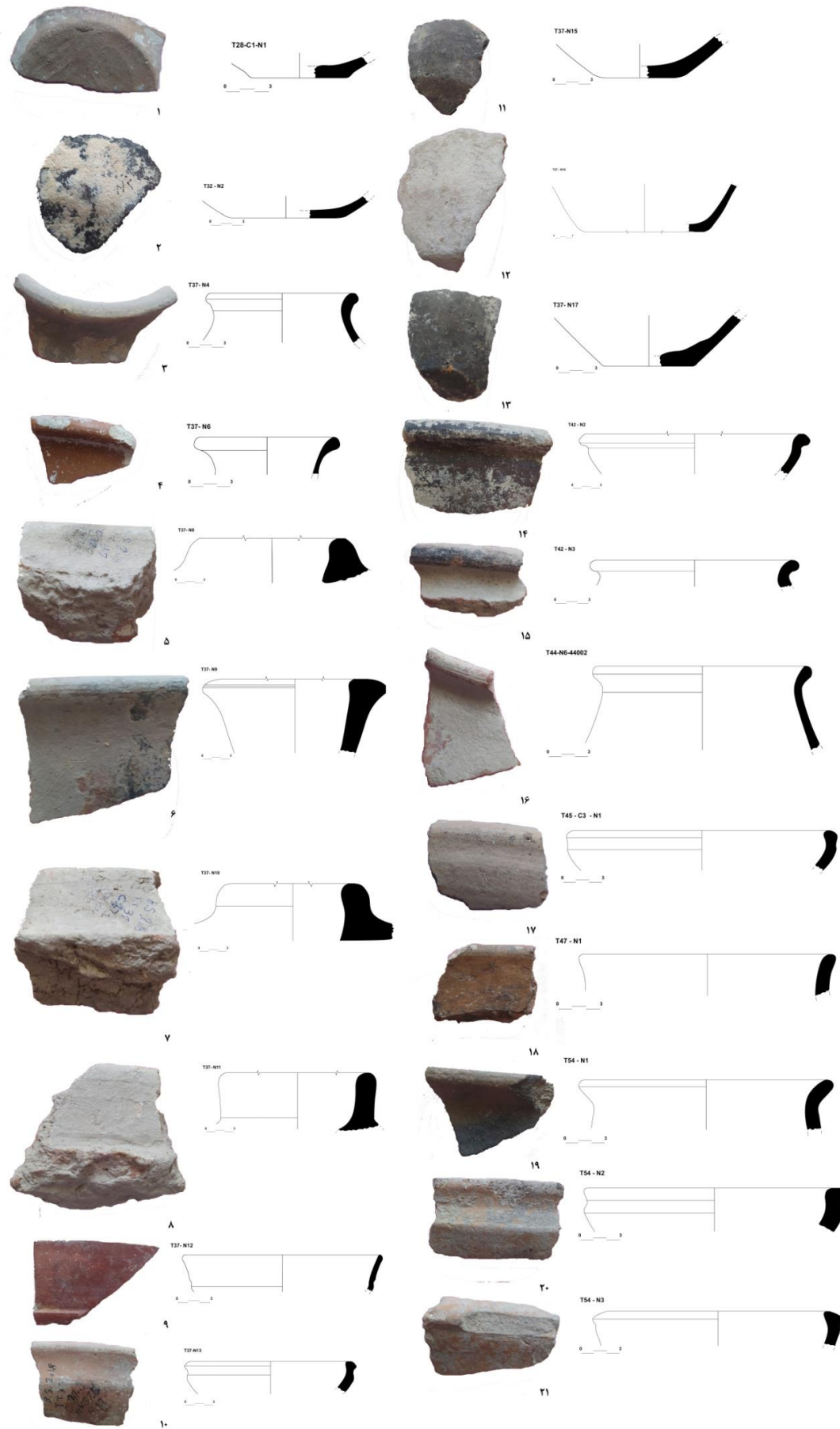
شماره	نوع قطعه	رنگ خمیره	نوع ساخت	آمیزه	پوشش داخلی	پوشش خارجی	نوع پوشش یا لعاب	پخت	نوع تزئین	توضیحات
۳	لبه	زرد مایل به قهوه ای	چرخ ساز	شن ریزه	زرد مایل به قهوه ای	زرد مایل به قهوه ای	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb.17,N.12,P.51
۱۶	لبه	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb.4,N.1,P27
۲۰	لبه	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb. 38,N2 , P 92
۲۳	لبه	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	
۳۱	لبه	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb.1,N.5,P 26
۴۲	لبه	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	کلایس ۱۳۹۸، ج ۱، ش ۱۷، ص ۲۴۶
۴۵	کف	صورتی	چرخ ساز	شن ریزه	صورتی	صورتی	گلی	کافی	--	Erdem 2013,PL,10.N,6,P 216

تصویر ۶- طرح سفال های نخودی رنگ قلعه اورارتوی بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۴- ویژگی فنی سفال های نخودی رنگ قلعه اورارتوی بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

شماره	نوع قطعه	رنگ خمیره	نوع ساخت	آمیزه	پوشش داخلی	پوشش خارجی	نوع پوشش یا لعاب	پخت	نوع تزئین	توضیحات
۵	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	
۷	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	
۸	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	
۱۲	کف	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	
۱۵	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb, 4 . N.3, P. 27
۱۷	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb,24 . N.16, P. 67
۲۵	کف	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	
۲۶	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb,16. N.6, P. 49 Erdem 2013,PL.6,N.A.P 212
۲۷	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb,15 . N.1, P. 44
۳۰	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb,3 . N.7, P. 26
۳۲	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb,3 . N.18, P. 26
۳۹	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976,Abb.5,N.22,P.31 Erdem 2013,PL.4,N.g.P 210
۴۱	لبه	نخودی	چرخ ساز	شن ریزه	نخودی	نخودی	گلی	کافی	--	Kroll 1976, Abb,5 , N.18 , P.31

تصویر ۷: سفال های اورارتویی محوطه قلعه بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹

تصویر ۸: سفال های اورارتویی محوطه قلعه بسطام، نگارندگان، ۱۳۹۹